

VARGA NORBERT

KLUPATHY ANTAL

(1853–1922)

I. Életrajz

A kolozsvári egyetem professzora 1853. augusztus 3-án született Bukóczon (Abaúj vármegyében) *Klupathy* Antal mérnök és *Janik* Mária gyermekeként. Testvére *Klupathy* Jenő is a tudományos pályát választotta, „melyre mindkét fivérnek megvolt nemcsak hajlamossága, hanem jóra való tehetsége is.”¹ Kassa mellett vásárolt egy birtokot és ott élt családjával, majd eladta és hadikölcsönkötvényt vett. „A vesztes háború után így maradt neki kereken 24 pengő vagyona; egy szigorló szigorlati díja!”² A középiskolai éveit és a négyéves jogi tanfolyamból hármat Kassán, az utolsó évet pedig Budapesten végezte el. A kassai katolikus főgimnázium ifjúsági önképző-egyletének választmányi tagja is volt.³ A jogi doktori címet 1875-ben szerezte meg.

Katonai pályafutásáról annyit lehet tudni, hogy 1872-ben a császári és királyi hadnaggy lett és ebben a minőségében lépett át 1883-ban a Magyar Királyi Honvédséghez.

A közmunka és közlekedésügyi minisztériumban fogalmazó-gyakornok volt 1873 és 1876 között és az utolsó évben, 1876-ban megszerezte az ügyvédi oklevelet is. Kassán volt gyakorló ügyvéd 1876 áprilisától egészen szeptemberig.

A Kassai Királyi Jogakadémiához 1877-ben nevezték ki osztrák magánjogból egyetemi magántanári képesítése folytán.⁴ A kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemen a váltó- és kereskedelmi jog tanára lett 1894-ben.⁵ A kolozsvári egyetem *Almanach*jából az is kiderült, hogy a kereskedelmi- és váltójogot heti öt és napi egy óra bontásban, délelőtt 10 és 11 óra között tanította a szombatot kivéve a II. számú teremben.⁶

Kuncz Ödön, a tanítvány a következőképp emlékezett vissza *Klupathy* Antalra, professzorára és mesterére. Pedáns és megbízható jogásznak tartotta, aki bálványozta a kereskedelmi törvényt és az ADHGB-t, olvasta a korabeli magyar, osztrák és német

¹ RÉVAI 1914, 754–755. pp., Budapesti Hírlap 1931. március 06.

² KUNCZ 2017, 35. p.

³ A Hon 1869. november 12.

⁴ Budapesti Közlöny 1877. március 20.

⁵ SZINYEI 1899, 591–592. pp. egyetemi tanári kinevezése: Budapesti Közlöny 1894. augusztus 28., *Almanach* 1899, 9. p.

⁶ *Almanach* 1899. 42. p., *Beszédek* 1894, 9. p.

szakirodalmat, tekintettel a bírói gyakorlatra. „Előadásai épp olyan józanok, szárazok és megbízhatók voltak, mint kézikönyvének fejtegetései. [...] Amikor az első vizsgáját *Kuncz* Ödön letette kereskedelmi jogból *Klupathy* a következőt mondta. „Szépen felelt! Miért nem foglalkozik alaposan a kereskedelmi joggal? Magyarországon kevesek teszik azt!”⁷ *Kuncz* ügyvédként is találkozott *Klupathy* Antallal 1908 telén. Kiderült a beszélgetésből, hogy külföldi kapcsolatai nem voltak, nem igazán tudott segíteni abban, hogy melyik berlini vagy párizsi professzorral vegye fel a kapcsolatot *Kuncz*.⁸ Véleményem szerint *Klupathy* nagyon is jól ismerte a külföldi professzorok munkásságát, amit hitelesen bizonyít fő művének, *A magyar kereskedelmi jog kézikönyvének* forrásbázisa.

Professzorként tagja volt az I. alapvizsgálati és a jogtudományi bizottságnak. A jogi kar dékáni tisztségét is betöltötte 1897-ben.⁹ A jogi kar dékánjáról egy cikk jelent meg a *Népszava* című lapban: *Zsaroló Tudomány*” címen, amelyből kiderült, hogy a kolozsvári egyetem jogtanárai virilisták voltak és jövedelmük után 8-15.000 korona adót fizettek. A minisztertanácsi jegyzőkönyvek között megtalálható az a jelentés, ami alapján biztosra vehető, hogy a vallás és közoktatási miniszter a professzort korpótlékban részesítette.¹⁰ „*Klupathy* Antal kolozsvári jogikari dékán terhére több mint 15.000 korona adót róttak ki, ami szerint tíz százalékos kulcsot véve, a dékán évi jövedelmét 150.000 koronára lehet becsülni.”¹¹ Nyugdíjazására 1913-ban került sor.¹²

Klupathy a magyar királyi udvari tanácsosi címet is megkapta az uralkodótól 1911-ben a „személyem körüli ministerium ideiglenes vezetésével megbízott magyar miniszerelnököm előterjesztésére dr. *Klupathy* Antalnak, a Nevemet viselő kolozsvári tudomány egyetem nyilvános rendes tanárának, nyugalomba vonulása alkalmából, a tudomány és a főiskolai oktatás terén szerzett érdemei elismerésül.”¹³

Klupathy Antal 1922. július 6-án hunyt el Kassán, 69 éves korában.¹⁴ „*Klupathy* közel tíz esztendőn át volt a kereskedelmi és váltójog tanára a volt kolozsvári egyetemen és már akkor megrongált egészségi állapota miatt mintegy tíz évvel ezelőtt vonult nyugalomba. Óraadó és kiváló munkása volt a magyar jogtudományak.”¹⁵

⁷ KUNCZ 2017, 36. p.

⁸ Uo. 37. p.

⁹ *Beszédek* 1897, 9. p.

¹⁰ Magyar Nemzeti Levéltár W12 Miniszterelnökségi Levéltár, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (1867–1944). 1898. 06. 15. (Letöltés időpontja: 2020. 04. 01.)

¹¹ *Zsaroló Tudomány*, *Népszava* 1909. október 02. 2–3. pp.

¹² *Révai* 1914, 754. p.

¹³ Budapesti Közlöny 1911. december 20.

¹⁴ Pestü Hírlap 1922. július 15. 7. p.

¹⁵ *Ellenzék* 1922. július 13. 5. p.

II. Tudományos munkásság

A kereskedelmi jogi kézikönyve

Amikor Klupathy Antal tudományos munkásságát szeretnénk bemutatni a helyzet nem könnyű, mert a rendelkezésre álló adatok alapján nem sok, de annál inkább értékes publikációja született. Az adott kor professzorainak munkásságát vizsgálva kijelenthetjük, hogy ez volt a „normális”, ez volt az elfogadott, hiszen a korabeli professzorok többsége keveset publikált, de azok szakmai értéke annál jelentősebb volt. Ha az olvasó kezébe veszi Klupathy Antal fő művét, *A magyar kereskedelmi jog kézikönyvét*, akkor annak áttanulmányozását követően máris igazolható előző állításunk. Ez a korszak jogtudományának, azon belül is a kereskedelmi jognak alapmunkája. A *Kolozsvár* című lap 1895-ben már arról tudósított az „Irodalom és Művészet” című rovatban, hogy Klupathy Antal kiadta füzetben a kereskedelmi ügyleteket, ami fő munkájának előzményét jelentette. „A szerző a kereskedelmi törvény rendelkezései és intézkedései szerint tárgyalja a kereskedelmi jogot. De nem áll a munka a törvény száraz magyarázatából, hanem az intézkedésekkel kapcsolatban mélyre ható tudományossággal és éles elmével tárgyalja azoknak helyes vagy helytelen voltát, az intézkedések okát és mindenütt a jegyzetekben számtalan – az egyes kérdésekhez illő – idegen tudományos munka ide vágó részletei vagy paragrafusai vannak nagy fáradsággal összegyűjtve. E mellett különösen érdeme a tudományos munkának, hogy mély tudományossága mellett szép, egyszerű, könnyen érthető stílusban van írva, a mi által első rangú és megbecsülhetetlen tankönyv egyetemi hallgatók számára, a hason tárgyú nehézkes nyelvű tudományos munkákkal szemben.”¹⁶

A kézikönyve két kötetben jelent meg és az első kötet második átdolgozott kiadása kapcsán a *Magyar Nemzet* című újság hasábján megjelent írásból azt is megtudjuk, hogy ez a kiadás abban különbözött a korábbi kiadástól, hogy a szerző az időközben megjelent joganyagot is bedolgozta művébe. Behatóbban foglalkozott az újabb magyar és német joggyakorlattal. „Dr. Klupathy művének jelentőségét a feldolgozás szabatosságán és érdekességén kívül az is emeli, hogy dr. Nagy Ferenc és Neumann Ármin munkáin kívül ez az egyetlen, a mely a magyar kereskedelmi jogot rendszeresen tárgyalja.”¹⁷

Jelen elemzésem tárgya a kézikönyv harmadik kiadása lesz, amelynek előszavában a szerző a következőket írta céljával kapcsolatban: „[...] a rendszer és módszer megtartásával, az időközben összegyűlt új anyagnak – jelesen a második kiadás óta keletkezett bel- és külföldi judicaturának és az újabb irodalomnak – kellő beillesztés”-ére törekedett.¹⁸

Klupathy Antal nagy művének első kötetében található a témához kapcsolódó általános bevezetés, a történeti kitekintés, a jogforrástani rész, a kereskedők és a kereskedelmi társaságok elemzése, a cégjegyzés, a közkereseti társaság, a betéti társaság, a részvénytársaság és a szövetkezetek bemutatása.

¹⁶ Kolozsvár 1895. szeptember 25.

¹⁷ Magyar Nemzet 1901. február 16. 17. p.

¹⁸ KLUPATHY 1904, V. p.

A kézikönyv második kötete a következő nagyobb fejezetekre tagolódott: a kereskedelmi ügyletek meghatározására, a kereskedelmi ügyleteket tárgyaló általános határozatok ismertetésére, a kereskedelmi ügyletek megkötésére, a kereskedelmi ügyletek teljesítésére, a vétel, a bizományi ügylet, a szállítmányozási ügylet, a fuvarozási ügylet bemutatására, az eltérő rendelkezések elemzésére a vaspályák fuvarozása kapcsán, a közraktár ügylet, a biztosítási ügyletek, a kiadói és az alkuszi ügylet elemzésére.

A kereskedelmi jog történeti fejlődését a római jogi szabályok ismertetésével kezdi a szerző, amelyet a középkor kereskedelmi jogának bemutatása követ, külön kitérve a francia és a német jogfejlődésre. A magyar kereskedelmi jog kodifikációja 1779-ben indult el, „[...] ekkor nyerte ugyanis a Curia azt a megbízatást, hogy a tengerparti kormányshoz meghallgatásával egy váltó- és ker. törvénykönyvet készítsen.”¹⁹ A bizottság 1795-re elkészítette munkáját, de az országgyűlés nem tárgyalta a javaslatot.²⁰ Az 1827. évi országgyűlés egy újabb bizottságot küldött ki a kodifikáció folytatására, amelynek eredményeként összeállított javaslatot szintén nem vitatta meg az országgyűlés. Zala vármegye indítványára újra bizottságot küldtek ki egy törvényjavaslat elkészítésére 1839-ben, amelynek eredményeként az országgyűlés több törvénytervezetét a király 1840. március 13-án szentesítette. Az elfogadott törvények a következők voltak: az 1840: XV. tc. a váltóról, az 1840: XVI. tc. a kereskedőkről, az 1840: XVII. tc. a gyárak XIX. tc. a kereskedelmi testületek és alkuszokról, az 1840: XX. tc. a fuvarosokról és az 1840 XXI. tc. a csődületről. A váltó- és a csődtörvényt 1844-ben módosították.²¹ Ezek a jogszabályok képezték az előzményeit a magyar kereskedelmi jognak. Erdélyben az osztrák szabályozást léptették hatályba 1850-ben, míg a Határőrvidéken a német kereskedelmi jogot 1863-ban.²²

A kereskedelmi törvény megalkotása 1872-ben vette kezdetét és annak elkészítése Apáthy István nevéhez köthető. Az országgyűlési vita 1873-ban kezdődött és 1875: XXXVIII. törvénycikként került kihirdetésre, amelynek hatálya Horvát-Szlavónországra is kiterjedt. Klupathy részletesen bemutatja könyvében a korabeli európai (pl. francia, német, osztrák, belga, görög, olasz, orosz, portugál, román, skandináv, svájci és török) szabályozást is.²³

A kereskedelmi jog általános részének vizsgálatakor a szerző ismerteti a kereskedelmi jog forrásait: a kapcsolódó törvényeket és a kereskedelmi szokást. Az utóbbi jogforrás fontosságát azzal támasztotta alá, hogy „[...] új és új jogviszonyok merülnek fel, melyek tételes törvénnyel teljesen ki nem meríthetők. Ez szükségessé teszi, hogy a ker. jogban – inkább mint a jog bármely ágában – forrásul ismerjük el a szokást, szokásjogot, vagyis azokat a szabályokat, melyek a kereskedelem alanyainak jogi meggyőződésén alapulva gyakorlatilag nyilvánulnak.”²⁴ Maga a kereskedelmi törvény rögzítette azt, hogy törvényi rendelkezés hiányában a kereskedelmi szokásokat kell figyelembe venni. A jogszokásra olyan jogforrásként tekintett Klupathy, mint a törvényre, amelyet a

¹⁹ KLUPATHY 1904, 15. p.

²⁰ HOMOKI-NAGY 2004, 15–19. pp.

²¹ A szegedi csődperek történetéhez: PÉTERVÁRI 2019, 64–109. pp.

²² KLUPATHY 1904, 15–17. pp.

²³ Uo. 15–22. pp.

²⁴ Uo. 29–30. pp.

bíró alkalmazhatott, akár hivatkoztak rá a felek, akár nem. A kereskedelmi jog körében vizsgálta annak alanyát és tárgyát, az időbeli és a tárgyi hatályát.

A kereskedőkről és a kereskedelmi társaságokról szóló részben meghatározta a kereskedő fogalmát. *„Kereskedőnek a jelen törvény értelmében az tekinthető, ki saját nevében ker. ügyletekkel iparszerűleg foglalkozik.”*²⁵ Ezt követően a kereskedők fajait ismertette, mint az egyes kereskedőt, a társas kereskedőt, vagyis a kereskedelmi társaságokat és a teljes vagy nem teljes jogú kiskereskedőt. *Klupathy* szerint a kereskedésre való jog nem más, mint a kereskedelmi ügyletek kötését szabályzó jog. A kereskedelmi törvény abból indult ki, hogy a kereskedés mint iparjogosítvány szabályait az ipartörvény (1872: VIII. tc., 1884: XVII. tc.) határozta meg.

Klupathy Antal fő művének első kötetében a szövetkezetekkel is foglalkozott.²⁶ A szövetkezetek létrehozását a következőkkel indokolta. *„Egyrészt a céhrendszer megszűnte, másrészt a technika előhaladása, a gépek alkalmazása, a közlekedés megkönnyebbülése, a munkamegosztás érvényesülése és más hasonló okok és tényezők, úgy az ipar, mint általában a gazdaság terén teljes átalakulást idéztek elő, annak úgyszólván minden ágában a nagyiparnak a kisipar felett való győzelmét és ezáltal a tőkének a kis tőkék felett való uralmát eredményezték.”*²⁷ Részletesen bemutatta a szövetkezetek jogi szabályozásának hátterét, elsősorban a kereskedelmi törvényünk vonatkozó rendelkezéseit, amelyeket jogesetekkel és nemzetközi példákkal támaszt alá könyvében. A szövetkezetek megalakításának feltételeit, a tagok jogviszonyait egymás között és harmadik személlyel szemben, a tagok jogait és kötelezettségeit, a szövetkezetek külső viszonyait, a közgyűlés, az igazgatóság és a felügyelő bizottság szabályozását és a szövetkezet feloszlását is részletesen elemezte *Klupathy*. A szövetkezetek jogi szabályozása kapcsán hangsúlyozta, hogy azok a kereskedelmi társaságoktól alapvetően különböznek. Véleménye szerint a legnagyobb hasonlóság a részvénytársaság irányában fedezhető fel. Az európai szabályozás tekintetében kiemelte, hogy Németországban külön törvényt fogadtak el a szövetkezetek kapcsán 1889-ben. Az európai és magyar helyzetet elemezve azt mondta, hogy *„mind sürgetőbbben fellépő reformkövetelmény”* lett volna, hogy a szövetkezeteket külön is szabályozzák, ami azonban nem valósult meg.²⁸ Azt is megemlítette, hogy már 1893-ban elkészült egy javaslat. Az igazságügyi miniszter megbízásából Nagy Ferenc egyetemi tanár kapta meg azt a feladatot azt követően, hogy a szövetkezetek vonatkozásában újabb tervezetet készítsen, amely 1894-ben látott napvilágot. Külön említést tett *Klupathy* az 1898: XXXIII. törvénycikkről, ami a gazdasági és hitelszövetkezeteket szabályozta.²⁹

A kereskedelmi fogalom szabályozása és biztonsága megkívánta, hogy bizonyos kereskedelmi üzletre vonatkozó tényeket nyilvánosságra hozzanak. Erre jött létre a cégjegyzék, ami egy olyan nyilvános felügyelet alatt álló nyilvántartást jelentett, *„[...] melyek a kereskedők és ker. társaságok üzletére vonatkozó és a ker. forgalomban jelen-*

²⁵ Uo.45. p.

²⁶ Szinnyei már idézett művében írt rövid önéletrajzi adatok során említést tett, hogy kéziratban maradt fenn *A szövetkezeti törvény magyarázata* című munkája. SZINNYEI 1899, 591–592. pp.

²⁷ KLUPATHY 1904, 423. p.

²⁸ Uo. 433. p.

²⁹ Uo. 434. p., NAGY 1898.

*tősséggel bíró tények, illetőleg ezekre vonatkozólag tett nyilatkozatok felvételére szolgálnak.*³⁰ Ezt a jegyzéket az illetékes törvényszékeknek kellett vezetni. A szerző kitért a bejegyzés tartalmára és annak hatályára is. A cég azt a nevet jelentette, ami alatt a kereskedő üzleti tevékenységét folytatta. Jelen tanulmány keretében a kereskedelmi cégekkel kapcsolatos általános szabályokat szeretném ismertetni. Egy olyan részét mutatom be a könyvének, ami a 21. században is aktualitással bír.

A cég a kereskedő kereskedelmi neve volt, amelyet üzleti jogviszonyaiban használt. Klupathy kitért arra, hogy a cégtől a védjegyek miben különböztek. A védjegyek alatt olyan jelvényeket (pl. jegyek, vignetták) értett, amelyek a kereskedelmi forgalomra szánt készítményeknek és az áruknak más árutól történő megkülönböztetésére szolgáltak. A védjegy kizárólagos használatára vonatkozó jogot annak belajstromozásával lehetett megszerezni. A cégektől megkülönböztette az üzleti megjelöléseket (pl. üzletmegnevezés, telepjelzés) „[...] melyeket a kereskedők külsőleg is jelentkező üzletük individualizálására, a közönség figyelmének felhívására, czégtáblákon vagy egyéb felírásokban, nyomtatványaikon, levelezéseikben, hirdetésekben a czéggel kapcsolatosan vagy anélkül használni szoktak.”³¹

A kereskedelmi törvény minden kereskedőt kötelezett a cégnév használatára, és e tekintetben két alapvető elvet kellett érvényesíteni: a cégvalódiság és a cégekizárólagosság elvét. A cégvalódiság elve azt jelentette, hogy a cég ténylegesen feltüntette az üzlet tulajdonosát. Ez utóbbi elv következménye, hogy azoknak a kereskedőknek, akik egyedül folytattak kereskedelmi tevékenységet, a cég neveként saját polgári nevüket kellett használni. A cégvalódiság elvét a közkereseti társaságok esetében is alkalmazni kellett olyan formában, „[...] ha abban minden társtag neve nem foglaltatik, legalább a társak egyikének nevét, a társasági viszony létezésére utaló toldással kell tartalmaznia.”³² A részvénytársaságok és szövetkezetek esetében a cégnév lehetett névbeli, tárgyi vagy vegyes, amelyeket a szerző példákkal is alátámasztott (pl. Pannonia, Phönix, Geschwindt-féle szeszfinomító részvénytársaság). A cégekizárólagosság elve egy létező cég védelmét jelentette az újonnan keletkező cégekkel szemben. „Minden új czégnek az azon helyen vagy közösségben már létező és ker. czégjegyzékbe bevezetett czégtől világosan különböznie kell. Ki a ker. czégjegyzékbe bevezetett valamely kereskedővel egyenlő nevet visel, köteles azt czégül olyképp használni, hogy az a már bejegyzett czégtől világosan megkülönböztethető legyen.”³³ A kereskedelmi törvény a kereskedőket nem csak a cégnév használatára kötelezte, hanem annak bejegyzésére is. Ezt a kereskedelmi telepe szerint illetékes törvényszéknél kellett megtenni, amelyet, ha valaki nem teljesített, akkor a céget pénzbírsággal lehetett büntetni.

A cégekkel kapcsolatos fejezetet a cégbitorlás ismertetésével zárta. Cégbitorlás alatt egy cégnek jogosulatlan használatát értették. Jogosulatlan volt a használat abban az esetben, ha az a kereskedelmi törvény intézkedéseivel ellentétes volt, vagy jogérvénye-

³⁰ Klupathy kiemelte, hogy az olasz területeken már a középkorban használták a kereskedelmi testületek által vezetett jegyzéket. KLUPATHY 1904. 68. p.

³¹ Uo. 82. p. Lásd még a témához: HOMOKI-NAGY 2018, 71. p.

³² Uo. 85. p.

³³ Uo. 86. p.

sen fennálló szerződési viszonyba ütközött. Alapvetően peren kívüli eljárásnak volt helye ebben az esetben, ami azt jelentette, hogy a törvényszék 500 forintig terjedő pénzbírság terhe alatt szorította a bitorlót a jogosulatlan tevékenység abbahagyására, de a céget hivatalból nem törölte. Abban az esetben, ha mások jogai is sérelmet szenvedtek, akkor a fél panaszára is indulhatott eljárás, aki követelhetette a bitorló tevékenységének befejezését pénzbírság kiszabása mellett és károk megtérítését. A kár nagyságát a bíróságok szakértők bevonása segítségével döntötték el. A bíróság elrendelhetette a sértett fél kérelmére hozott határozat közzétételét is a marasztalt fél költségén. A kereskedelmi törvény a bíróságok feladatává tette, hogy a bejegyzési kötelezettség teljesítését és a cégbitorlást ellenőrizzék. A legtöbb esetben a törvénysértésről a bíróságok nem tudtak, ezért a kereskedelmi törvény kimondta, hogy „[...] a hagyatéki és csődbíróságok, nemkülönben a ker. és iparkamarák és az iparhatóságok, a mennyiben hatáskörükön belül a bejegyzési köteleesség megsértéséről vagy a cég jogosulatlan használatáról hivatalos tudomást nyernek, erről az illetékes törvényszéknek haladéktalanul jelentést tenni kötelesek.”³⁴

Klupathy kézikönyvének második kötetéből a kereskedelmi különös részhez tartozó egyik igen jelentős, a mai világban pedig különösen aktuális ügylet bemutatását, a kiadói ügylet szabályait ismertetem.³⁵ A kiadói ügylet szoros összefüggésben állt azon általános elvvel, hogy nem csak az anyagi, hanem a szellemi tevékenységet is védelemben kell részesíteni, „[...] hogy ennek eredménye, a közlésre alkalmas alakban megtestesített mű szellemi tartalma értéket képvisel, melynek felhasználása szerzőjének kizárólagos jogát kell, hogy képezze. A szellemi termék értékesítésének ezen kizárólagos joga a szerzői jog.”³⁶ Kiadói ügylet alatt azt a tevékenységet értette, mely által a kiadó a kész vagy készítenő irodalmi, műszaki vagy művészeti munka többszörözésére, közzétételére vagy forgalomba helyezésére a szerzőtől vagy jogutódjától kizárólagos jogot szerzett. A kiadói ügylet alanyi kereskedelmi ügyletnek minősült, amelynek megkötésére a kereskedelmi ügylet általános szabályait kellett alkalmazni. A kiadói jog terjedelmére nézve a felek megállapodása volt az irányadó. Amennyiben a kiadó csak egy módra nyert jogot, akkor minden más tevékenységet kizártnak kellett tekinteni. *Klupathy* szerint, ha a szerző munkáinak összkiadását engedte át, akkor a kiadó nem szerzett jogot arra, hogy az egyes munkákat vagy azok egy részét külön kiadja. A kiadói jog nem jelentett jogosultságot a munka fordítására és ennek kiadására. A kiadás példányszámát is pontosan meg kellett határozni. A kiadást alapesetben csak egyszer lehetett végrehajtani, minden további kiadás új kiadói ügyletnek minősült. Abban az esetben, ha a felek új kiadásra szerződtek és valamiről az új szerződésben nem rendelkeztek, akkor a korábbi szerződés vonatkozó részeit kellett alkalmazni.

Klupathy ismertette a szerző (átruházó) jogállását is. A szerző köteles volt a munkát átadni a kiadónak a szerződésben megállapított minőségben és időben. Amennyiben a szerző köteletségének nem tett eleget saját hibájából, akkor a kiadó tetszése szerint követelhetette a szerződés teljesítését és a késedelemből eredő kárának megtérítését, vagy a nem teljesítés miatti kártérítést, vagy elállhatott akár a szerződéstől is. A szerző nem

³⁴ Uo. 101. p.

³⁵ LEGEZA 2018, 48–54. pp., HORVÁTH 2006, 469–470. pp.

³⁶ KLUPATHY 1904, 508. p. A szerzői jogot az 1884: XVI. tc. szabályozta.

adhatta ki a munkát vagy annak egy részét egy másik kiadónak, addig, míg az átengedett munkának a nyomtatott példányai el nem keltek, amelyre forgalomba helyezés végett jogot nyert a kiadó. A szerző, ha valamely gyűjteménybe dolgozatokat szolgáltatott, ezeket akár külön, akár összes munkáiban közzétehetette, feltéve, hogy az egyes dolgozatok azon alakban, melyekben a gyűjtemény részeként jelentkeztek, könyv- vagy műkereskedés önálló tárgyát nem képezték. A szerző szabadon rendelkezett a kisebb dolgozatokkal még akkor is, ha azokat hírlapban vagy folyóiratban megjelentette.³⁷

A kiadó jogállását tekintve megjegyezte, hogy az átvett munkát a saját költségén változatlan formában kellett többszörözni és forgalomba hozni. Abban az esetben, ha a munka további, újabb kiadását is átruházták, akkor a kiadónak a kiadott anyagok teljes eladását követően azonnal intézkedni kellett az új kiadásról. Ha ezt a kiadó elmulasztotta, akkor a szerzőnek jogában állt a szerződés teljesítését és az ebből eredő kárának megtérítését, vagy a nem teljesítésből adódó károk megtérítését követelni, de el is állhatott a szerződéstől. A kiadónak kötelessége volt a munkát forgalomba helyezni könyv- és műkereskedés útján. Amennyiben a mű árát nem határozták meg, akkor azt a kiadó saját belátása szerint tehetette meg. A szerző tiszteletdíjat csak akkor követelhetett, ha ebben a felek megállapodtak. A tiszteletdíj értékét a bíróság is megállapíthatta, ha vita merült fel a felek között. Abban az esetben, ha a készkiadás még a forgalomba helyezés előtt megsemmisült, akkor a kiadónak jogában állt a megsemmisült példányokat a saját költségén pótolni, anélkül, hogy a szerzőnek ezért tiszteletdíjat fizetett volna. A tiszteletdíjat abban az esetben is ki kellett fizetni, ha a többszörözésre átadott mű a kiadó hibájából megsemmisült.³⁸

A tisztességtelen versenyről szóló beszéde

Klupathy Antal másik műve, a tisztességtelen versenyről szóló előadása, ami nyomtatásban is megjelent. A kolozsvári egyetem 1897. május 29-én tartott évforduló- és pályadíjkiosztó közülésén mondta el beszédét. A tisztességtelen verseny szabályozásának története szempontjából munkája igazi kincs, hiszen annak kodifikációjára majd csak a 20. században került sor.

Az iparszabadság a francia forradalom vívmánya, ami a modern jogrendszer alapja lett. A céhrendszer eltörlésével megnyílt a szabad verseny előtt a lehetőség. Előadásának elején leszögezte, hogy a versenyszabadság visszaélésekhez vezethet, amelyeket le kell törni. A gazdasági élet átalakulása e panaszokat még inkább felszínre hozta, amelyek következtében azok orvoslása különösen fontossá vált. „*A versenytársak megelőzését célzó törekvésekben az üzleti tisztesség iránt kevésbé kifejtett érzékű embereknél nagy az inger arra nézve, hogy oly tisztességtelen eszközökhöz nyúljanak, melyek a csalástól gyakran csak abban különböznek, hogy ennek jogi ismérveit bebizonyítani nem lehet. A létért való küzdelem ily körülmények között egyenlőtlen fegyverekkel vívott küzdelemmé válhatik, a melyben a tisztességes ipar mindenestre a rövidebbet húzza.*”³⁹

³⁷ KLUPATHY 1904, 519–522. pp.

³⁸ Uo. 522–527. pp.

³⁹ KLUPATHY 1897, 12. p.

A tisztességtelen verseny (*concurrance déloyale*) fogalmát először a francia jogtudomány és bírói gyakorlat munkálta ki. *Klupathy* szerint ez nem is fogalom, hanem inkább egy elnevezés, mely deliktumokból eredő károsítások bizonyos eseteinek jelzésére szolgált, ami kártérítési kötelezettséget vont maga után. A Code Napoleon 1382. cikke a következő rendelkezést tartalmazta: „Az embernek minden oly cselekményére, mely másnak kárt okoz, kártérítésre kötelezi azt, a kinek vétkessége a kárt okozta.” Véleménye szerint a francia jogászok erre alapozva dolgozták ki a tisztességtelen verseny elleni védelem rendszerét. Az üzletet alkotó tényezők közé sorolta a jogokon kívül az üzleti összekötetésből eredő viszonyokat, a klientélát, amelynek értéket tulajdonított. A klientéla biztosítása számos tényezőt feltételezett, amelyek közül az első az iparos személye, továbbá az üzlet és az áru individualizálására szolgáló eszközök (pl. védjegy). Ezeket a tényezőket is jogi védelemben kell részesíteni. A franciák a klientéla biztosítására szolgáló tényezőket, az iparos és az ügyfelek közötti jogviszonyok összességét nevezték *achalandage*-nek, amelynek jogi védelmét a tulajdon fogalmából kiindulva határozták meg. Az *achalandage* az iparos tulajdonához tartozott, amelyen keresztül jutottak el az üzleti forgalom védelméhez. *Klupathy* véleménye az, hogy a *propriété* használatát csak a szükség indokolta, ami alatt nem mást értettek, mint a védelemre szoruló vagyoni érdekből folyó egyszerű kizárási jogot.

Ezt követően Josef *Kohler* jogi konstrukcióját értelmezte a *Recht des Markenschutzes* című munkája alapján, aki a tisztességtelen versenyt a személyiségi jogok elleni támadásnak tartotta. „*Ilyen e helyütt minket érdeklő személyiségi jog az is, hogy az egyén az ő üzletét illetően az ő valódi individualitásában elismertessék, érvényesülhessen.*”⁴⁰ Ezt követően azonban leszögezi, hogy nem a tulajdon és nem is a személyiségi jog viszonylatában jelentkezik az a vagyoni érték, ami támadásnak volt kitéve, hanem tisztán a klientéla vonatkozásában fedezhető fel. A tisztességtelen verseny csak vagyoni sértés lehetett. Véleménye szerint, aki másnak üzleti forgalmába klientélájának elvonásával behatolt, az vagyoni sértést követett el és kártérítésre lehetett kötelezni. Minden versenyző ügyfélkörének bővítésére törekszik, ami alapvetően versenytársai klientélájának elvonásával járt együtt. Egyik versenytárs szabadsága állt szemben a többiek versenyszabadságával.

Véleménye szerint a legfontosabb kérdés az volt, hogy mikor vált a verseny tisztességtelenné. Az egyik legfontosabb kritérium az erkölcsi értelemben vett tisztesség volt, de a szubjektív momentum még nem elégséges. A tisztességtelen versenyt objektív alapon kellett megítélni, „[...] már csak azért is, nehogy a hely és idő szerint különböző erkölcsi felfogások legyenek a jog terén irányadók.”⁴¹

Klupathy úgy fogalmazott, hogy a versenyszabadság magánjogi értelemben külön jognak nem tekinthető, mert az nem más, mint az általános cselekvési szabadság egyik megnyilvánulása. Mégis mikor történt visszaélés ezzel a szabadsággal? A döntő kritérium az lehetett, hogy „[...] a versenyző nem vagy nemcsak saját erejét, hanem versenytársának az erejét, üzleti tevékenységének az eredményét használja fel a közönség megtevésztésével arra, hogy versenytársát a klientélájának elvonásával károsítsa.”⁴²

⁴⁰ Uo. 16. p.

⁴¹ Uo. 18–19. pp.

⁴² Uo. 19–20. pp.

Ezt követően *Klupathy* Antal meghatározta a tisztességtelen verseny kritériumait, amelyek a következők: a jogtalan cselekmény, a panaszló károsodása, a cselekmény és a károsodás közötti kauzális összefüggés és a panaszlott és a panaszló közötti verseny. A felek közötti versenyviszony feltétele volt, hogy az érdekeltek szolgáltatásai ugyanazon szükségletek kielégítését valósítsák meg, ugyanazt a hivatást gyakorolják, azonos árukat fogalmazzanak, továbbá, hogy az ügyfélkör is azonos legyen. Mindig azt kellett figyelembe venni, hogy az egyik személy eljárása alkalmas volt-e arra, hogy másik érintett fél ügyfélkörét elcsábítsa.

A szerző azt is megemlítette, hogy Franciaországban a tisztességtelen verseny megvalósítása mindig kártérítési kötelezettséggel járt együtt, amelynek gyökerei az általános magánjogba nyúlnak vissza. Külföldi példaként még ismertette, hogy a bírói gyakorlat dolgozta ki ennek rendszerét Belgiumban, Angliában vagy épp Olaszországban. Németország vonatkozásában kiemelte, hogy „[...] a versenyszabadság valódi szabadság; a verseny terén minden meg van engedve, a mi nincsen világosan eltiltva.”⁴³ A németek 1896. július 1-én külön törvényt fogadtak el a tisztességtelen verseny kapcsán, amelynek célja az volt, hogy a legkirívóbb visszaélések ellen védelmet nyújtson. A törvény hatálya kiterjedt a tisztességtelen üzletvitelre is. Ide tartozott például a reklám útján elkövetett visszaélés, vagy a mennyiségi elpalástolás. Az osztrák és a magyar szabályozás vonatkozásában megjegyezte, hogy nincs egységes törvénykönyv, ami a tisztességtelen versenyt szabályozta volna, hanem a visszaélések megakadályozásának szabályozása számos törvényi (pl. ipartörvény, kereskedelmi törvény) rendelkezésen keresztül valósul meg.

Az előadásának további részében a tisztességtelen versennyel kapcsolatos eseteket két nagy csoportra bontotta az alapján, hogy az eljárás két üzlet vagy áruik összetévesztésére irányult-e vagy sem. Mikor valósult meg a gyakorlatban két üzlet vagy áruik összetévesztésének előidézése? Általában ilyen esetben az individualizálásra szolgáló jelzések jogosulatlan használata jelentkezett. Két üzlet összetévesztésének legalapvetőbb eszköze volt a név, vagy cég, de akár védjegy jogosulatlan használata. „*Ez fenforog akkor, ha egy iparos akár szóval, akár körözüvényeiben, levelein, fakturáin, címtábláján vagy áruin versenytársának nevét vagy cégét használja a két üzlet összetévesztésének előidézése céljából.*”⁴⁴ A névazonosságot is fel lehetett használni ilyen célra. *Klupathy* a francia joggyakorlatból merített példákat. E körbe tartozott az is, ha egy híres céggel való névazonosságot valaki rosszhiszeműen használta fel oly módon, hogy az üzletben egyáltalán nem érdekelt azonos nevű embereket színlag beveszik a cégbe és nevét feltüntetik a cégnévben azzal a céllal, hogy ezáltal előidézze valamely híres üzlettel történő összetévesztést. Konkrét példaként azt hozta fel, hogy egy pezsgőt gyártó cég is hasonlóan cselekedett azáltal, hogy az üzlettől egészen távol álló „Moet” nevű egyénnel „együttműködött”, hogy ezáltal konkurenciát csináljon a híres „Moet et Chandon” cégnek. A Moet név törlését rendelete el a francia bíróság. Az üzletek megkülönböztetését szolgálta továbbá a címtábla, ami azért fontos, mert a fogyasztó ezen elnevezés alatt ismerte meg az adott üzletet. Véleménye szerint a bíróságoknak kellett eldönteni minden egyes esetben, hogy a címtábla az összetévesztés előidézésére alkalmas-e

⁴³ Uo. 23. p.

⁴⁴ Uo. 27. p.

vagy sem. Az üzlet individualizálására szolgálhatott a kirakatnak, a bejáratnak és az üzlet külsejének egyedi kialakítása, amelynek utánzását a francia és az angol bírói gyakorlat szintén tisztességtelen versenynek tartotta. Végül e csoportba sorolta más üzleti eszközök (pl. kocsi, szállodaszolgák ruházatának) utánzásával megvalósított összetévesztést.

A másik nagy csoportba a két üzlet áru összetévesztésének eseteit sorolta. Először is az áruk összetévesztését az árujegyek jogosulatlan felhasználásával lehetett előidézni. Ezek az árujegyek, elnevezések vagy ábrák alkalmasak voltak az individualizálásra. A megkülönböztetést meg lehetett azzal is valósítani, hogy az árunak egyedi csomagolása, formája vagy épp színe volt, amelyek utánzása megvalósíthatta a tisztességtelen versenyt. A hamis származási jelzés jogosulatlan használata is elégséges lehetett a tisztességtelen verseny kialakításához, a jó hírnév ebben az esetben egy helyhez (p. brüsszeli csipke, holland kakaó, lyoni selyem, ementáli sajt) kapcsolódott, „[...] *ha most valaki más helyről származott árúit ily helyről származottnak tünteti fel, károsítja ezzel azon hely termelőit, elvonva tőlük klientélájuk egy részét, sőt ha rosszabbak, rontja az illető hely hírnevét.*”⁴⁵ A származási hely ebben az esetben lett a termék generikus elnevezése. A francia gyakorlat szerint a „*Champagne*” név sem lett az ilyen módon készült borok generikus elnevezése, hanem csak a *Champagne*-ben termelt és ott készített borokat nevezték *champagne*-nak. Végezetül ide tartozott valamely könyv vagy újság címének, vagy művészeti alkotás kiállításának utánzása összetévesztés céljából. Magát az irodalmi vagy művészeti munkát a szerzői jogról szóló törvények védték, de a cím vagy kiállítás nem esett szerzői jogvédelem alá *Klupathy* szerint. Az újságoknál szokás volt a megjelenés helyét felvenni a címbe (pl. *Budapesti Hírlap*, *Pesti Napló*). A két szó együtt már védelemre jogosított címet jelentett.

Az előadását az összetévesztésre nem irányuló tisztességtelen versenycselekmények elemzésével zárta. Az első, amit megemlített, a saját üzletnek rosszhiszemű kiemelése volt. Idetartozott az iparos világ kiválóságát tanúsító kitüntetések, érmeknek és okleveleknek jogosulatlan használata is. Ezzel a tevékenységgel a kitüntetett és a ki nem tüntetett versenytársakat egyaránt károsította a rosszhiszemű felhasználó. Ezzel volt azonos az országos, a fejedelmi, a hercegi és más címek (pl. udvari) szintén jogosulatlan használata. Példaként említette, hogy Budapesten, az Orczy-ház udvarán lévő posztóraktár a kapu felett a következő címet használta: „Udvari posztóraktár”, azzal a megtévesztő céllal, hogy a fogyasztók majd a királyi udvar beszállítójának fogják nézni. Idesorolta a reklám útján elkövetett visszaéléseket is. Az iparúzőnek szabadságában állt üzletét és áruját tetszése szerint dicsérni. Ilyen feldicsérés még objektíve nem minősült tisztességtelen versenynek. „*Ellenben azzá lesz a reklamározás, ha az az üzleti viszonyokat tárgyazó oly valótlan tényeknek állításában áll, melyek nyilvánosan, a személyek nagyobb körének szántan téve, különösen kedvező kínálat látszatát alkalmasak felkölteni.*”⁴⁶ A valótlan állítás vonatkozhatott az áru minőségére, az előállítás módjára, az ármegállapításra, az áruk beszerzésének módjára vagy forrására. Példaként említette azt az esetet, mikor valaki azt állította, hogy az általa megvásárolt csödtömeget kínálja eladásra, valójában azonban a készletet máshonnan szerezte be és silányabb minőségű árut akart értékesíteni. A fogyasztót pedig megtévesztette, mert azt hitte, hogy jó minőségű árut vesz csök-

⁴⁵ Uo. 34. p.

⁴⁶ Uo.38. p.

kentett áron. E körbe tartozott az idegen gyári vagy üzleti titok jogtalan megszerzése és verseny céljára történő felhasználása is. A versenyző mindkét esetben a titok birtokába úgy juthatott, hogy versenytársa által alkalmazott személy azt vele közölte, vagy saját törvénybe ütköző cselekedetével megszerezte. A versenytárs elnyomását is a tisztességtelen verseny egyik eseteként fogta fel *Klupathy*. Ide tartozott a versenytársak vagy azok áruinak lealacsonyítását célzó megállapítások, vagy olyan állítások is, amelyek a versenytárs kisebbitése nélkül alkalmasak voltak annak károsítására. Ide kell sorolni azon megállapításokat is, amelyek célja az volt, hogy a versenytárs munkásai a munkát beszüntessék.

Klupathy Antal szerint a tisztességtelen versennyel szemben elsősorban magánjogi védelmet kell biztosítani, ezért azt javasolta, hogy „[...] az alkotandó magánjogi törvénykönyvbe egy oly általános jelentőségű szabály felvéttessék, melynek alapján a bíró a conc. dél. minden előforduló esetében a kártérítési kötelezettséget megállapíthassa.”⁴⁷ A büntetőjogi védelem kodifikációját ezzel szemben másodlagosnak tartotta.

Végezetül pedig egyértelműen a törvényi szintű szabályozást javasolta beszédében. „Láttuk eddigiekben, hogy a létért való küzdelem, a versenytársak legyőzésének ingere, mily különböző visszaéléseket szül a verseny terén. Már pedig Franciaország és az említett többi államokban különös törvényes intézkedések hiányában a bírói gyakorlat és a jogtudomány szükségesnek találta a magánjognak egy általános tartalmú határozatát felhasználni arra, hogy e visszaélések ellen tisztességes versenynek védelmet nyújtson; ha Németországban, a hol az eltérő jogi felfogás miatt ily védelem a bírósági gyakorlat útján ki nem fejlődhetett a törvényhozás a tisztességes versenyt a visszaélések lekirívóbb fajai ellen külön törvény alkotásával iparkodott védeni: akkor nálunk, ahol az állapotok e téren ha nem is rosszabbak, de nem is jobbak, azt hiszem, a védelem feleslegesnek szintén nem mondható.”⁴⁸

Beszédének elmondásakor még nem tudhatta, hogy 1923-ban teljesülni fog kívánsága, hogy a tisztességtelen versenyt törvényi szinten szabályozzák Magyarországon, ami elindította azt a folyamatot, amelynek eredményeként a két világháború közötti időszakban az üzleti tisztesség, a közjó és a közérdek védelmét jogi eszközökkel is védelemben részesítették.⁴⁹

⁴⁷ Uo. 45. p. Vö. Apáthy-féle kötelmi jogi tervezet 180. §: „A ki törvényes korlátokon belül jogával él, az ebből eredő kárért felelős. Ellenben mindenki köteles tartózkodni oly cselekményektől, melyek által másoknak jogellenesen kárt okozhat. 181. §: a ki az előbbi §-ban említett kötelességet szándékosan vagy gondatlanságból megszegi, felelős azon kárért, melyet másnak személyében vagy vagyonában okozott.”

⁴⁸ KLUPATHY 1897, 44. p.

⁴⁹ KRUSÓCZKI 2019, 196–201. pp.

III. Fontosabb művei:

A magyar kereskedelmi jog kézikönyve, I-II. kötet, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.-Társulat kiadása, Budapest, 1904.

A tisztességtelen verseny, (Concurrence déloyale). In: Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitanae Francisco-Josephinae Anni MDCCCXCVI-XCVII. Fasciculus II. Beszédék, melyek a kolozsvári M. K. Ferencz József Tudomány-egyetem 1867. május hó 29-iki évforduló- és pályadíj kiosztási ünnepélyen tartattak és a négy tudománykar jelentései a pályázatok eredményeiről, valamint az új pályatételekről, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, Kolozsvár, 1897. 11–47. pp.

IV. Irodalomjegyzék

A kolozsvári „Ferencz-József” Magyar Királyi Tudomány-egyetem Almanachja és tanrendje az MDCCCXCIX-MDCCCC-ik tanév II. félévére. Ajtai K. Albert Könyvnyomdája. Kolozsvár, 1899.

Beszédék, melyek a kolozsvári M. K. Ferencz József Tudomány Egyetem 1897. május hó 29-iki évforduló és pályadíj kiosztási ünnepélyen tartottak és a négy tudománykar jelentései a pályázatok eredményéről, valamint az új pályatételekről. In: Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitanae Francisco-Josephinae Anni MDCCCXCVI-XCVII, Fasciculus II. Ajtai K. Albert Könyvnyomdája. Kolozsvár, 1897.

Beszédék, melyek a kolozsvári M. K. Ferencz József Tudomány Egyetem MDCCCXCIV-XCV tanév Rektora és tanácsának beigtatása és a tanév megnyitása alkalmából 1894-ik évi szeptember 16-án tartottak. In: Acta Reg. Scient. Universitatis Claudiopolitanae Francisco-Josephinae Anni MDCCCXCIV- XCV, Fasciculus I, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája. Kolozsvár, 1894.

HOMOKI-NAGY MÁRIA: *A védjegy magyarországi történetéről*. In: GÖRÖG MÁRTA – MEZEI PÉTER (szerk.): *A szellemi tulajdonvédelem és a szabadkereskedelem aktuális kérdései*. Iurisperitus Kiadó. Szeged, 2018. 68–78. pp.

HOMOKI-NAGY MÁRIA: *Az 1795. évi magánjogi tervezetek*. JATEPress. Szeged, 2004.

HORVÁTH ATTILA: *A magyar magánjog történetének alapjai*. Gondolat Kiadó. Budapest, 2006.

KRUSÓCZKI BENCE: *A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara szerepe a tisztességtelen verseny-cselekmények kapcsán*. In: HOMOKI-NAGY MÁRIA (szerk.): *Acta Universitatis Szegediensis, FORVM Publicationes Discipulorum Iurisprudentiae, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar kiadása*. Szeged, (2) 2019. 195–221. pp.

KUNCZ ÖDÖN: *Életem (Írtam 1948. december 6-tól 1950. november 28-ig)*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2017.

LEGEZA DÉNES: *A kiadói szerződés története. A reformkortól 1952-ig*. Iurisperitus Kiadó. Szeged, 2018.

NAGY FERENC: *A gazdasági és ipari hitelszövetkezetekről szóló törvény magyarázata*. Grill. Budapest, 1898.

PÉTERVÁRI MÁTÉ: *Csőd eljárások a Szegedi Királyi Törvényszék gyakorlatában*. In: HOMOKI-NAGY MÁRIA – VARGA NORBERT – PÉTERVÁRI MÁTÉ (szerk.): *A Szegedi Törvényszék története*. Szegedi Törvényszék. Szeged, 2019. 64–109. pp.

Révai Nagy Lexikona. Révai Testvérek Irodalmi Intézet részvénytársaság. Budapest, 1914.

SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái*. VI. kötet. Hornyánszky Viktor Könyvkiadóvállalata. Budapest, 1899.